Štátna školská inšpekcia

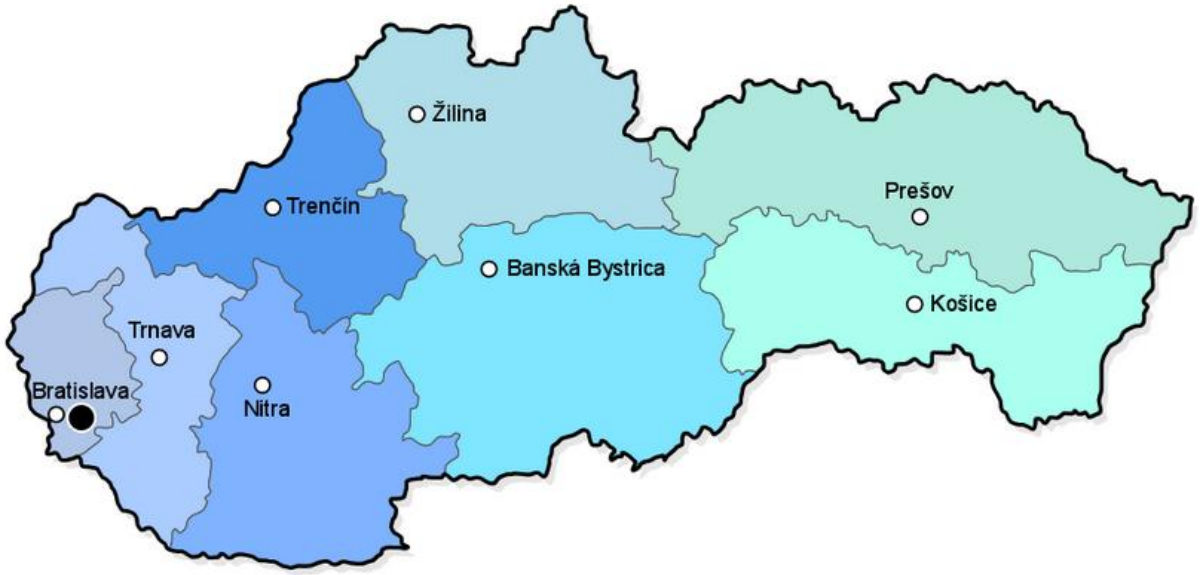

Duálne vzdelávanie u nás a v zahraničí

©Ing. Jana Rolincová

Štátna školská inšpekcia,
ŠIC Banská Bystrica

Duálne vzdelávanie

je systém odborného vzdelávania a prípravy na výkon povolania, ktorým sa získavajú vedomosti, schopnosti a zručnosti potrebné pre povolanie.

Vyznačuje sa najmä úzkym prepojením všeobecného a odborného teoretického vzdelávania v strednej odbornej škole s praktickou prípravou u konkrétneho zamestnávateľa.

- **Systém duálneho vzdelávania** (SDV) sa v podmienkach Slovenskej republiky implementuje od prijatia **Zákona č. 61/2015 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov,** ako reakcie na meniace sa potreby trhu a znižovania nezamestnanosti mladých ľudí.
- Uvedeným zákonom sa zaviedla komplexná právna úprava oblasti odborného vzdelávania a prípravy, ktorej cieľom bolo zvýšiť flexibilitu školského systému vo vzťahu k potrebám pracovného trhu a umožniť zamestnávateľom aktívnu účasť na príprave žiakov v súlade s ich potrebami.

Systém duálneho vzdelávania:

- je významným nástrojom, ktorým možno znižovať nezamestnanosť mladých ľudí, zvyšovať uplatniteľnosť absolventov stredných odborných škôl, pričom jednou z príčin je nesúlad medzi zručnosťami zo stredných odborných škôl a potrebami pracovného trhu, resp. zamestnávateľov,
- jeho nastavenie umožňuje prípravu na povolanie priamo u zamestnávateľa a príprava žiaka zodpovedá potrebám zamestnávateľov.

Úlohou regionálneho školstva je príprava takých absolventov, ktorí počas svojho štúdia na stredných odborných školách (SOŠ) nadobudli potrebné vedomosti a praktické zručnosti na plynulý prechod na pracovný trh, na ktorom je čoraz väčší dopyt po odborných zamestnancoch.

Zákon č. 61/2015 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave (OVP):

- vytvára priestor pre systém koordinácie odborného vzdelávania pre trh práce na základe určovania účastníkov systému, stanovovaním ich práv a povinností a vytváraním základných mechanizmov systému,
- cieľom je zvýšiť motiváciu zamestnávateľov vstúpiť do procesu odborného vzdelávania a prípravy, aby zamestnávatelia boli súčasťou prípravy obsahu vzdelávania pre zabezpečenie prepojenia s potrebami trhu práce.

Implementácia zákona

Zákon o OVP účinný do 31. 08. 2018 obsahoval problematické ustanovenia, ktoré vytvárali bariéry pri rozvoji odborného vzdelávania. Od začiatku implementácie systému nedochádzalo k potrebnej dynamike zapájania jednotlivých subjektov do systému. Preto Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky pripravilo novelu zákona o odbornom vzdelávaní, ktorá bola v júni 2018 schválená v Národnej rade Slovenskej republiky a nadobudla účinnosť od 01. 09. 2018.

Novela zákona o OVP priniesla tieto zásadné zmeny:

- zrušenie **krátenia mzdového normatívu** na majstra odbornej výchovy (školy dostanú na žiaka v systéme duálneho vzdelávania normatívne financie v rovnakej výške ako na žiaka, ktorý nie je do SDV zapojený),
- zjednodušenie **procesu certifikácie zamestnávateľov** pre SDV (od 1. septembra 2018 je zamestnávateľ oprávnený podať žiadosť o overenie spôsobilosti kedykoľvek počas roka; nahradenie povinnosti dokladovania viacerých potvrdení ako príloh k žiadosti za čestné prehlásenie; zníženie administratívnej záťaže),
- rozšírenie definície pracoviska praktického vyučovania,
- vypustenie **vzorových učebných plánov** a **vzorových učebných osnov** zo zákona,

- zvýšenie **podielu výkonu praktického vyučovania,** či už v dielni školy, alebo u iného zamestnávateľa, ktorý je súčasťou SDV (možnosť zabezpečiť PV mimo pracoviska zamestnávateľa, či už v zmluvnej SOŠ, alebo u iného zamestnávateľa až do výšky 50 % celkového rozsahu praktického vyučovania),
- **uzatváranie zmlúv o duálnom vzdelávaní a učebných zmlúv** – zmluva bude obsahovať konkrétny podiel praktického vyučovania v školskej dielni, iného zamestnávateľa (certifikovaný v SDV) a na pracovisku praktického vyučovania spoločného pre viacerých zamestnávateľov,
- **skrátenie lehoty vypovedania zmluvy** z pôvodných troch na jeden mesiac,
- zavedenie **inštitútu podnikovej školy**,
- zavedenie **pozície hlavného inštruktora** (okrem praktického vyučovania žiakov v SDV vykonáva aj potrebné úlohy spojené s koordináciou praktického vyučovania na PPV), prísnejšie kvalifikačné predpoklady na pozíciu hlavného inštruktora (najmenej 5 rokov praxe) a rozšírenie obsahu prípravy,
- úprava **kompetencií samosprávnych krajov** v oblasti určovania počtu tried prvého ročníka stredných škôl pre jednotlivé študijné a učebné odbory v dennej forme štúdia pre prijímacie konanie na nasledujúci školský rok (Plán výkonov stredných škôl),

- **kariérne poradenstvo** - v rámci projektu NP Duál boli vytvorené tzv. Dual Pointy a Centrum orientácie, ktoré sú umiestnené vo všetkých krajských mestách Slovenska,
- zrušenie Fondu odborného vzdelávania a prípravy,
- **stimuly pre zamestnávateľov** - zavedenie príspevku na zabezpečenie praktického vyučovania v systéme duálneho vzdelávania,
- **zníženie dane zamestnávateľa**, ktorý poskytuje praktické vyučovanie v SDV,
- ďalšie uznané **daňové výdavky**.

- **Cieľom prijatých** opatrení bolo zlepšiť podmienky pre vstup ďalších žiakov a zamestnávateľov do systému, znížiť celkovú administratívnu záťaž a skvalitniť odbornú prípravu žiakov stredných odborných škôl.
- Od novely zákona o odbornom vzdelávaní a príprave **sa očakávalo**, že prispeje k naplneniu očakávaného cieľa národného projektu duálneho vzdelávania (Duál) do roku 2020, kedy malo byť do systému zapojených 12 000 žiakov, 1 450 zamestnávateľov a 280 stredných odborných škôl.

Odborné vzdelávanie a príprava v zahraničí a na Slovensku

- Hospodárska kríza, ktorá zasiahla krajiny EÚ v rokoch 2008 – 2009 sa prejavila na rastúcej nezamestnanosti najmä mladých ľudí. Preto EÚ prijala viaceré opatrenia na to, aby nielen odstránila situáciu spojenú s nezamestnanosťou mladých, ale aby sa rastúcej vlne nezamestnanosti aj predchádzalo. Na úrovni EÚ bolo prijatých viacero akčných plánov a nariadení týkajúcich sa vzdelávania v jednotlivých krajinách EÚ s cieľom posilniť vzdelanie a praktické zručnosti absolventov škôl tak, aby už počas školy boli pripravovaní na budúce zamestnanie. Mnohé krajiny EÚ využívajú vo vzdelávacom systéme **systém odborného vzdelávania a prípravy** (Vocational education and training – VET, v preklade **odborné vzdelávanie a príprava - OVP**). V súčasnosti sa na úrovni EÚ diskutuje nielen o odbornom vzdelávaní a príprave, ale aj o systéme celoživotného vzdelávania a o posilňovaní kompetencií žiakov v oblasti IKT, cudzích jazykov a matematiky.
- **OVP je systém vzdelávania, ktorý zahŕňa akékoľvek prepojenie školy s praktickým vzdelávaním (praxou) v podniku. Systém duálneho vzdelávania je len jednou z jeho foriem.**
- **Dualita vzdelávacieho systému** je v krajinách OECD chápaná ako spojenie dvoch subjektov – súkromných a verejných, ktoré sa delia o zodpovednosť za politiku a prax v oblasti OVP. Ide o kombináciu školského vzdelávania, kde žiak získa predovšetkým teoretické vedomosti a praktické vzdelávanie získa žiak vo vzdelávacej inštitúcii alebo v stredisku odbornej prípravy v podniku, kde sa priamo zapája do výrobného procesu a nadobúda nielen praktické vedomosti a skúsenosti, ale aj sociálne zručnosti a pracovné návyky.

Členenie systému duálneho vzdelávania:

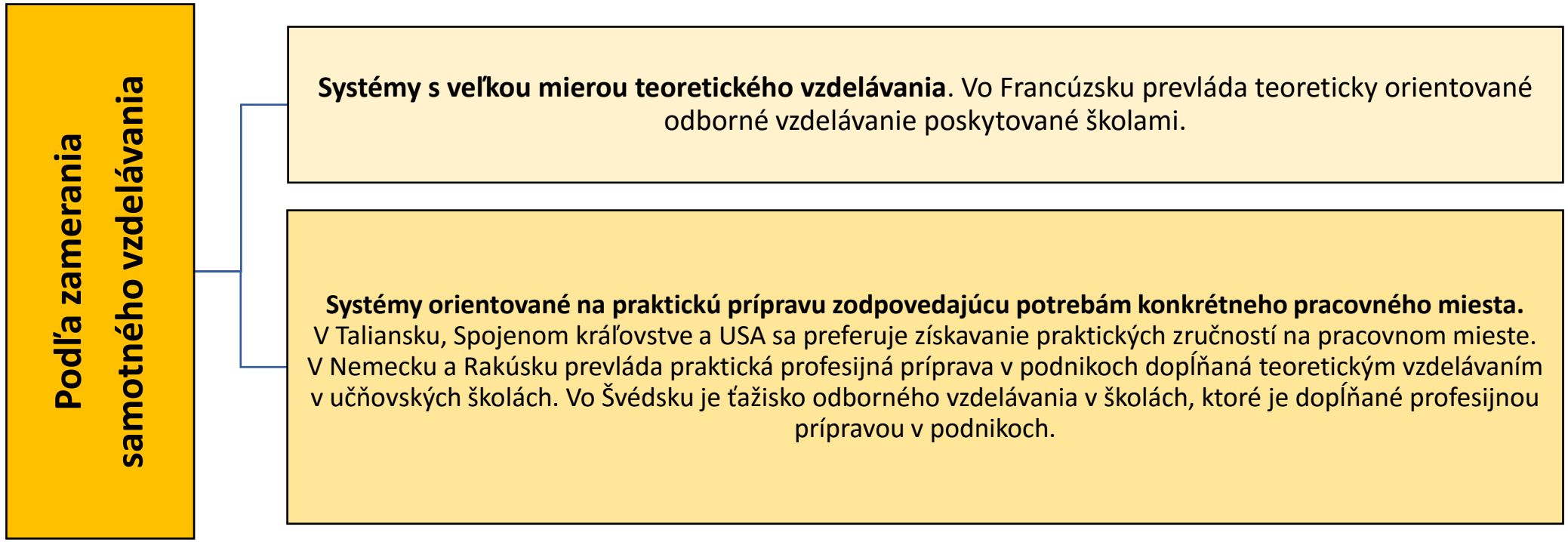

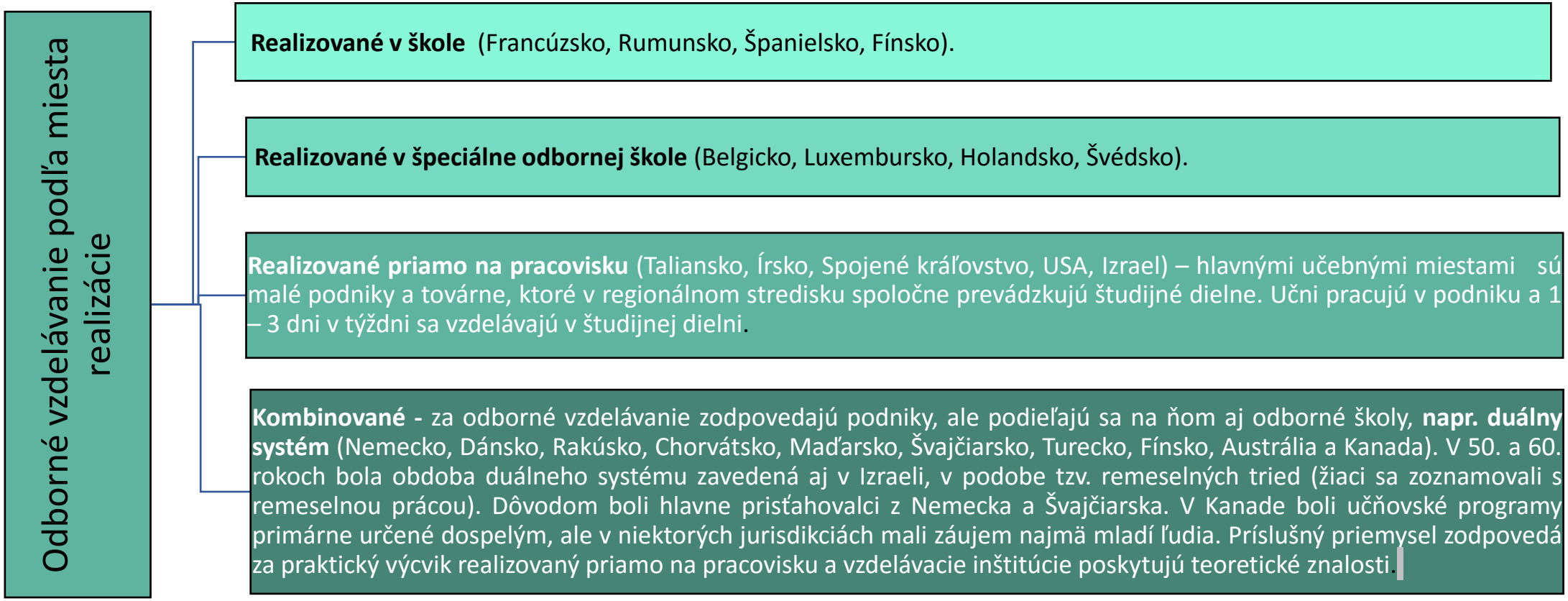
Odborné vzdelávanie podľa miesta realizácie
Realizované v škole (Francúzsko, Rumunsko, Španielsko, Fínsko).
Realizované v špeciálne odbornej škole (Belgicko, Luxembursko, Holandsko, Švédsko).
Realizované priamo na pracovisku (Taliansko, Írsko, Spojené kráľovstvo, USA, Izrael) – hlavnými učebnými miestami sú malé podniky a továrne, ktoré v regionálnom stredisku spoločne prevádzkujú študijné dielne. Učni pracujú v podniku a 1 – 3 dni v týždni sa vzdelávajú v študijnej dielni.
Kombinované - za odborné vzdelávanie zodpovedajú podniky, ale podieľajú sa na ňom aj odborné školy, **napr. duálny systém** (Nemecko, Dánsko, Rakúsko, Chorvátsko, Maďarsko, Švajčiarsko, Turecko, Fínsko, Austrália a Kanada). V 50. a 60. rokoch bola obdoba duálneho systému zavedená aj v Izraeli, v podobe tzv. remeselných tried (žiaci sa zoznamovali s remeselnou prácou). Dôvodom boli hlavne prisťahovalci z Nemecka a Švajčiarska. V Kanade boli učňovské programy primárne určené dospelým, ale v niektorých jurisdikciách mali záujem najmä mladí ľudia. Príslušný priemysel zodpovedá za praktický výcvik realizovaný priamo na pracovisku a vzdelávacie inštitúcie poskytujú teoretické znalosti.

Odborné vzdelávanie v Nemecku

- Systém odborného vzdelávania (SDV) v Nemecku má nielen dlhú tradíciu, ale je zasadený do systému celoživotného vzdelávania. V roku 1969 bol prijatý zákon o odbornom vzdelávaní, ktorý umožnil spoluprácu medzi vládou a podnikmi s cieľom poskytnúť mladým ľuďom odborné vzdelávanie v národne uznaných povolaniach (The German Vocational Training). **Profesijná špecializácia žiaka sa začína už na základnej škole.** Napríklad v regióne Sasko získavajú žiaci 7. ročníka základné ekonomické vzdelanie orientované na prax. Žiaci okrem vzdelávania v škole spolupracujú s podnikmi, kam chodia na prax a riešia projektové práce.
- Žiaci, ktorí ukončili základné vzdelanie si môžu vybrať z veľkej ponuky stredných škôl, ktoré majú všeobecný charakter, alebo sa špecializujú na odborné vzdelanie. Odborné vzdelávanie sa realizuje vo forme celodennej dochádzky, alebo školy s čiastočnou dochádzkou, ide o kombináciu školskej dochádzky doplnenej praktickou prípravou. K celodenným školám pripravujúcim na povolanie patrí zvláštna vyššia odborná škola (Fachoberschule), profesijné/odborné gymnázium (Berufliches Gymnasium/Fachgymnasium), odborná škola pre povolanie (Berufsfachschule), odborná škola (Fachschule) a ďalšie typy škôl.
- Absolvovanie OVP sa končí skúškou, do ktorej sa však nezapočítava výkon žiaka v škole, a preto **na ukončenie OVP žiaci nepotrebujú získať maturitnú skúšku.** Každý študent musí počas štúdia zložiť medziskúšku a na konci štúdia záverečnú skúšku.

- Skúšobnú komisiu stanovuje komora zo zástupcov zamestnávateľov, odborov a učiteľov odborných škôl. Po úspešne zloženej skúške získa absolvent **vysvedčenie príslušnej komory**. Záverečná skúška pozostáva ako z teoretickej, tak aj z praktickej časti.
- Preukazom vzdelania v odbornom vzdelávaní a príprave je **osvedčenie** vydané príslušnou priemyselnou a obchodnou komorou alebo remeselnou a obchodnou komorou. Bez ohľadu na to, aký typ strednej školy si žiak vyberie, od roku 2004 je v každej odbornej škole žiakom ponúknutá prax v podnikoch.
- Štúdium na celodenných odborných školách rôzneho typu trvá od minimálne 1 roka po 3 roky. Žiaci získajú teoretické, ale najmä praktické skúsenosti z podnikov a rovnako aj potvrdenie o absolvovaní odborného vzdelávania. Fachschule sú v praxi uznávané ako žiakmi, tak aj podnikmi a v systéme vzdelávania majú v Nemecku svoje pevné postavenie.
- V rámci OVP funguje štúdium tak, že žiak trávi 60 % času v podniku alebo v špecializovanej škole, kde získava odborné zručnosti a 40 % času venuje štúdiu v triede. Po skončení vzdelávania takmer 70 % absolventov vstupuje na trh práce a zamestnáva sa v podniku, kde praktické vzdelanie absolvovali.
- Pre absolventov nižšieho stupňa odborného vzdelávania existuje nadstavbové štúdium. Je určené mladistvým, ktorí študujú, ale aj zamestnaným, ktorí si prostredníctvom nadstavbového štúdia dopĺňajú ďalšie vedomosti a zručnosti. Dĺžka štúdia trvá pri celodennom vyučovaní 1 – 1,5 roka, pri čiastočnej dochádzke 3 – 3,5 roka. Úspešné ukončenie týchto škôl umožňuje poskytnúť odbornú znalosť rovnocennú ukončeniu reálneho gymnázia.

- OVP nie je v systéme vzdelávania považované za takzvanú konečnú stanicu, ktorým sa končí možnosť ďalšieho profesionálneho postupu. **Absolventom je určené ďalšie formálne aj neformálne vzdelávanie v odbore.** Aj keď vláda ponúka možnosť pokračovať v štúdiu až po dosiahnutie akademického vzdelania, prestup medzi odbormi nie je jednoduchý a stále existujú prekážky, ktoré ešte nie sú úplne odstránené.
- V súčasnosti je v Nemecku viac ako 430 000 spoločností zapojených do SDV a učňov si najíma viac ako 80 % veľkých spoločností. V roku 2015 nastúpilo do učňovského vzdelávania 516 200 žiakov, napriek tomu tretina podnikov nezískala dostatok kvalifikovaných učňov na vypísané (otvorené) pozície. O rok neskôr (2016) dosiahol počet nevyužitých učňovských pozícií rekordnú výšku 43 500. Súčasne 20 600 žiadateľov nenašlo vhodný učňovský program. Tento nesúlad kvalifikácií je ako na regionálnej, tak aj sektorovej úrovni.
- Napriek tomu, že SDV ale aj celý systém školstva v Nemecku funguje a je častým vzorom pre ostatné krajiny EU, aj Nemecko sa stretáva s problémami prechodu žiaka zo školy na trh práce. So získaním práce majú problémy najmä nízko kvalifikovaní alebo nekvalifikovaní zamestnanci, ale aj migranti. Z pracovných pozícií ich často vytláčajú lepšie kvalifikovaní absolventi najmä duálneho vzdelávania. Problém s uplatnením na trhu práce majú niekedy aj absolventi duálneho vzdelávania a to z dôvodu, že duálne vzdelávanie reaguje pomaly, alebo vôbec nereaguje na zmeny na trhu práce.

Odborné vzdelávanie vo Švajčiarsku

- Odborné vzdelávanie vo Švajčiarsku má veľmi silné základy a systém fungovania OVP je výrazne ovplyvňovaný trhom, čím sa znižujú disproporcie medzi voľnými pracovnými miestami a dopytom po práci. Skutočnosť, že Švajčiarsko je bohatou krajinou ovplyvňuje aj realizáciu OVP. **Podniky sú vysoko angažované, učitelia, riaditelia, školitelia aj skúšajúci sú dobre pripravení a firmy majú dostatok financií na zabezpečenie moderného vybavenia potrebného na výrobu aj na OVP.**
- Na to, aby sa absolventi základnej povinnej školskej dochádzky rozhodli, akým smerom sa bude uberať ich ďalší profesionálny život, existuje **sieť odborných poradcov**, na ktorých sa títo mladí ľudia a ich rodičia môžu obrátiť a požiadať ich o pomoc pri výbere ďalšieho štúdia. Do tejto skupiny pracovníkov patria sociálni pracovníci, zamestnanci migračného úradu, kariérni poradcovia, zamestnanci pracujúci v systéme odborného vzdelávania a v podnikoch. Okrem toho v každom kantóne pôsobí sieť komunitných kariérnych centier na pomoc mladým ľuďom pri prechode z 9. ročníka na strednú školu. Medzi sociálnymi partnermi existujú fungujúce vzťahy a pre žiakov sú vypracované štandardy, ktoré sú všeobecne akceptované vo všetkých kantónoch.
- Po ukončení štúdia žiaci absolvujú **záverečné skúšky** a absolventi môžu pokračovať v štúdiu, alebo môžu začať pracovať. Systém odbornej prípravy a tréningu je aplikovaný nielen na žiakov denného štúdia, ale aj pre žiakov v čiastočnom večernom, víkendovom a modulárnom systéme poskytovania vzdelávania. Pokiaľ žiaci vo Švajčiarsku nemajú zaistené miesto v podniku, v ktorom realizujú prax, nemôžu začať študovať v učňovskom programe.

- Jednou z najväčších výziev, ktorej Švajčiarsko čelí, sú **demografické zmeny**, ktoré sa prejavujú na rastúcej konkurencii medzi jednotlivými študijnými odbormi. Častá migrácia mladých ľudí za prácou, ale aj nástup zahraničných podnikov na švajčiarsky trh vyvíja silný tak na tvorbu certifikátov, ktoré zabezpečia medzinárodné uznanie dosiahnutej kvalifikácie.
- Švajčiarsko v rámci OVP **ponúka vzdelávanie v odboroch, ktoré zahŕňajú ako klasické remeslá, štandardné učebné odbory, tak aj bankovníctvo, IT, zdravotníctvo, sociálnu starostlivosť, tanec, prípravu výroby.** Štúdium v odbornej škole je aj vďaka atraktívnosti odborov pre mladých ľudí zaujímavé. Zaujímavé sú aj ďalšie podmienky štúdia – učenie sa praxou a štipendium. Žiaci trávia v škole 1 – 2 dni, v podniku pracujú 3 – 4 dni. Po ukončení vzdelávania majú absolventi OVP možnosť pokračovať v štúdiu na vyššom stupni vzdelávania. Pre štúdium na OVP sa rozhodne takmer 70 % mladých ľudí a iba 25 % mladých si zvolí akademické štúdium. Na vysokú školu má prístup každý absolvent strednej školy, ktorý má maturitu, pričom sa nerobia žiadne prijímacie pohovory, ale po prvom roku štúdia nasledujú prísne testy, kde uspejú len najlepší.
- Pre **žiakov, ktorí nedosiahli primerané výsledky** na to, aby začali štúdium na gymnáziu alebo v OVP, alebo sa ešte nedokázali rozhodnúť, kam nastúpia na štúdium, je pripravený 10. ročník, tzv. **prechodný rok**. V prípade žiakov so slabým prospechom, alebo problémami najmä v jazykoch, sú pripravené dvojročné odbory ukončené certifikátom. Zvyčajne ide o menej náročné profesie, ktoré sú zamerané prakticky. Po ukončení dvojročného vzdelávania majú aj títo absolventi možnosť pokračovať v štúdiu v niektorom z odborov zaradených do OVP. Firmy si učňov si zaväzujú aj tým, že ich na konci výcviku nechávajú pracovať na takých úlohách, ktoré by inak riešili iba vysoko kvalifikovaní zamestnanci.

Odborné vzdelávanie v Rakúsku

- Rakúsko patrí medzi lídrov v oblasti prepojenia štúdia v škole a podnikovej praxe. Počet žiakov študujúcich na odborných školách sa od začiatku deväťdesiatych rokov 20. storočia za desať rokov zvýšil trojnásobne. Počas týchto rokov sa školám podarilo získať vysokú reputáciu ako medzi žiakmi, rodičmi, tak aj medzi zamestnávateľmi a širokou verejnosťou. Vďaka tomu, je **odborná maturita akceptovaná v celej krajine** a zároveň existuje priepustnosť medzi odbormi, pričom veľká časť absolventov OVP má možnosť ďalšieho štúdia na odborných vysokých školách a získať tak úplné akademické vzdelanie v odbore.
- Do OVP sa môžu zapojiť nielen žiaci so slabšími študijnými výsledkami, ale aj žiaci, ktorí dosahujú dobré študijné výsledky a vybrať si z pestrej ponuky študijných odborov. Im sú určené päťročné študijné odbory, z ktorých je možné pokračovať v ďalšom štúdiu na univerzitách.
- Silnou stránkou OVP je to, že učitelia na školách sú dobre pripravení a často pracujú na čiastočný úväzok v podnikoch.
- Miera zamestnanosti absolventov OVP v roku 2016 bola 85,5 %. **Problémom je však regionálny nesúlad medzi študentmi a požiadavkami praxe.** Kým Viedeň trpí nedostatkom učňovských miest v tréningových spoločnostiach, v iných regiónoch je to naopak a tréningové pracoviská nemôžu nájsť dostatok učňov. Výzvou pre OVP je prílev migrantov.

Odborné vzdelávanie vo Fínsku

- Fínsko ako krajina je známa svojim sociálnym systémom nastaveným aj na školstvo, ktoré je **bezplatné**. Žiaci, po ukončení základnej školy sa môžu prihlásiť na štúdium na strednej odbornej škole, ale ich prijatie je závislé od ich prospechu na základnej škole. **Prijímanie na stredné odborné školy je regulované štátom.** Stredné odborné školy poskytujú OVP pre žiakov vo veku 15+, ale takmer 81 % študentov v učňovských odboroch je vo veku 25 rokov a viac. OVP je realizované vo forme odborného vzdelávania a učňovskej prípravy.
- V rámci odborného vzdelávania je možné študovať v 8 odboroch, čo je približne 75 profesijných kvalifikácií. Štúdium je spojenie školského vzdelávania a praktickej prípravy, pričom žiak je povinný absolvovať minimálne **polročnú prax** v podniku. Záverečná skúška zahŕňa aj praktickú ukážku získaných praktických zručností a znalostí. Okrem štúdia na strednej odbornej škole asi 10 % žiakov absolvuje učňovskú prípravu, ktorá je zameraná na vykonávanie konkrétnych profesií.
- Žiak podpisuje zmluvu s pracoviskom, kde realizuje **prax, ktorá je v rozsahu 70 – 80 % celkového školského času**. Žiak má v tomto prípade individuálny vzdelávací plán. Dĺžka štúdia je 6 mesiacov až 4 roky a na ukončenie štúdia musí preukázať, aké praktické zručnosti a skúsenosti získal. Žiak dostáva počas praxe plat, ktorý je zvyčajne ekvivalent minimálnej mzdy a podnik kompenzáciu od štátu za náklady, ktoré má so žiakom spojené.

Nápady zo zahraničia

- **Fínsko** – realizácia súťaže TaitajaMästare (fínske/švédske slovo pre majstra) pre mladých študentov a učňov do 20 rokov, na ktorej žiaci preukazujú vo viac ako 40 kategóriách svoje schopnosti a zručnosti z profesie, ktorú študujú a súčasne prezentujú aj schopnosť spolupráce a ich praktické podnikateľské zručnosti. Žiaci sú hodnotení odborníkmi z praxe, zo škôl aj zo zamestnávateľských zväzov. Každý rok sa na súťaž príde pozrieť viac ako 40 000 návštevníkov, medzi ktorých patria rodičia, žiaci, učitelia, študijní poradcovia. Tým sa vo Fínsku zvyšuje povedomie o odbornom vzdelávaní na stredných školách.
- **Anglicko** - v juhovýchodnom Anglicku je pre žiakov stredných škôl, ktorí by sa mohli dostať do skupiny nezamestnaných k dispozícii dodávka, kde mladí ľudia môžu získať pracovné skúsenosti z oblasti tesárstva, inštalácie, murárstva a maľovania.
- **Nemecko** - spolupracuje s viac ako 100 krajinami, ktoré majú záujem o zavedenie systému OVP do domácich podnikov a škôl. Svoje skúsenosti ponúkajú v Mexiku, v odboroch, ktoré majú nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily, obzvlášť v automobilovom priemysle. Výnimkou nie je ani Južná Afrika, kde chýbajú najmä technicky vzdelaní ľudia. Projekt odborného vzdelávania rozbehlo Nemecko aj v Rwande, kde mladí ľudia študujú v odboroch ako je kuchár, poľnohospodár.

Odborné vzdelávanie v Slovenskej republike

- Vývoj stredného odborného vzdelávania na Slovensku prešiel viacerými fázami. **Do roku 1989** bolo rozšírené učňovské školstvo s napojením na podnikovú prax a **od roku 1990** sa odborné školy sústredili viac na vzdelávanie spojené s vyučovaním na škole bez výrazného prepojenia na prax.
- Implementácia projektu **NP Duál** nadväzovala na národný projekt Rozvoj stredného odborného vzdelávania (ďalej len „RSOV“), ktorý bol realizovaný do roku 2015. Strategickým cieľom tohto projektu bolo zvýšenie kvality odborného vzdelávania a prípravy na stredných odborných školách vo vybraných skupinách odborov a tiež celkové zvýšenie kvality odborného vzdelávania a prípravy vo všetkých skupinách odborov, ktoré boli v čase implementácie v kompetencii ŠIOV-u.
- V súvislosti s pokračujúcou transformáciou OVP bol v roku 2015 prijatý zákon č. 61/2015 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý spoločne s výstupmi projektu RSOV vytvorili legislatívne podmienky na realizáciu praktického vyučovania v rámci systému duálneho vzdelávania.
- Od roku 2015 bol na Slovenku zavedený systém duálneho vzdelávania, ktorý si bral príklad z nemeckého a švajčiarskeho modelu fungovania duálneho vzdelávania.

- **Duálnym vzdelávaním na Slovensku** sa zaoberá inštitúcia - Štátny inštitút odborného vzdelávania v Bratislave, ktorá má v každom krajskom meste vytvorenú pobočku tzv. Dual Point, ktorý je styčným bodom pre žiakov, rodičov, školy a zamestnávateľov. V budúcnosti by sa v systéme duálneho vzdelávania malo vzdelávať 70 % všetkých žiakov.
- Dôležitým aspektom je aj **vzťah medzi zamestnávateľom a školou uzatvorený na zmluvnom základe vo forme zmluvy o duálnom vzdelávaní**, ktorá upravuje najmä rozsah, podmienky a koordináciu odborného vzdelávania žiaka s učebnou zmluvou, teda koordináciu teoretického a praktického vyučovania žiaka.
- **Za celé praktické vyučovanie zodpovedá zamestnávateľ**, ktorý súčasne znáša všetky náklady spojené s jeho realizáciou. Spôsobilosťou zamestnávateľa pre praktické vyučovanie žiakov je hlavne materiálno-technické vybavenie, odborná a personálna pripravenosť.

Zapojenie žiakov, zamestnávateľov, škôl, študijných a učebných odborov do systému duálneho vzdelávania za obdobie 2015/2016 až 2017/2018

Počas prvého roka sa do SDV zapojilo len 406 študentov. V školskom roku 2016/2017 sa celkový počet žiakov strojnásobil na úroveň 1 359 žiakov. K zvýšeniu došlo aj v školskom roku 2017/2018 (2611 zapojených žiakov do SDV). Napriek zvyšovaniu počtu žiakov v systéme, bol záujem žiakov o SDV vzhľadom na požiadavky pracovného trhu a ponuku učebných miest stále nízky. Počet zapojených zamestnávateľov do SDV v rokoch 2015 až 2018 narastal. Kým v školskom roku 2015/2016 sa do SDV zapojilo len 87 zamestnávateľov, v školskom roku 2017/2018 bol počet certifikovaných podnikov 490. Počet študijných a učebných odborov za 3 ročné obdobie vzrástol skoro štvornásobne. Postupný nárast nastal aj v počte zapojených stredných odborných škôl. Za trojročné obdobie ich počet vzrástol viac ako dvojnásobne z 31 na 85.

Zapojenie žiakov, zamestnávateľov, škôl, študijných a učebných odborov do SDV za obdobie 2015/2016 až 2017/2018

Školský rok	Počet žiakov	Počet zamestnávateľov	Počet SOŠ	Počet študijných a učebných odborov	Ponuka učebných miest
2015/2016	406	87	31	22	422
2016/2017	1359	204	53	62	1925
2017/2018	2611	490	85	82	2050

Vývoj počtu žiakov v SDV v rámci jednotlivých krajov SR v rokoch 2015- 2018

Počet žiakov v ročníkoch	SR	BA	TT	NR	BB	TN	ZA	KE	PO
1. ročník 2017	1252	160	105	168	107	299	271	83	59
2. ročník 2016	53	149	90	163	14	195	234	87	21
3. ročník 2015	406	27	29	98	30	97	58	60	7
Spolu	2611	336	224	429	151	591	563	230	87

- Do roku 2018 bolo do systému duálneho vzdelávania aktuálne zapojených 2 611 žiakov, 490 zamestnávateľov a 85 stredných odborných škôl. Z počtu 490 zamestnávateľov aktívne zapojených bolo necelých 50 %, čo predstavuje 200 podnikov, ktoré mali svojich žiakov v duáli. Na budúce povolanie sa žiaci pripravovali v 46 študijných a učebných odboroch a celkovo bolo uzatvorených 1 234 zmlúv medzi žiakmi s budúcimi zamestnávateľmi.
- V posledných rokoch zamestnávatelia prejavili záujem aj o ekonomické a administratívne odbory v spolupráci s obchodnými akadémiami. Do systému duálneho vzdelávania vstúpilo 24 obchodných akadémii.

Ponuka učebných miest na školský rok 2019/2020

V šk. roku 2019/2020 najviac učebných miest ponúkal Košický kraj, najmenej Trnavský kraj.

Kraj	Ponuka učebných miest na školský rok 2019/2020 k 12. 03. 2019
Košický kraj	854
Prešovský kraj	764
Bratislavský kraj	743
Nitriansky kraj	650
Žilinský kraj	641
Trenčiansky kraj	607
Banskobystrický kraj	438
Trnavský kraj	358
Spolu	**5055**

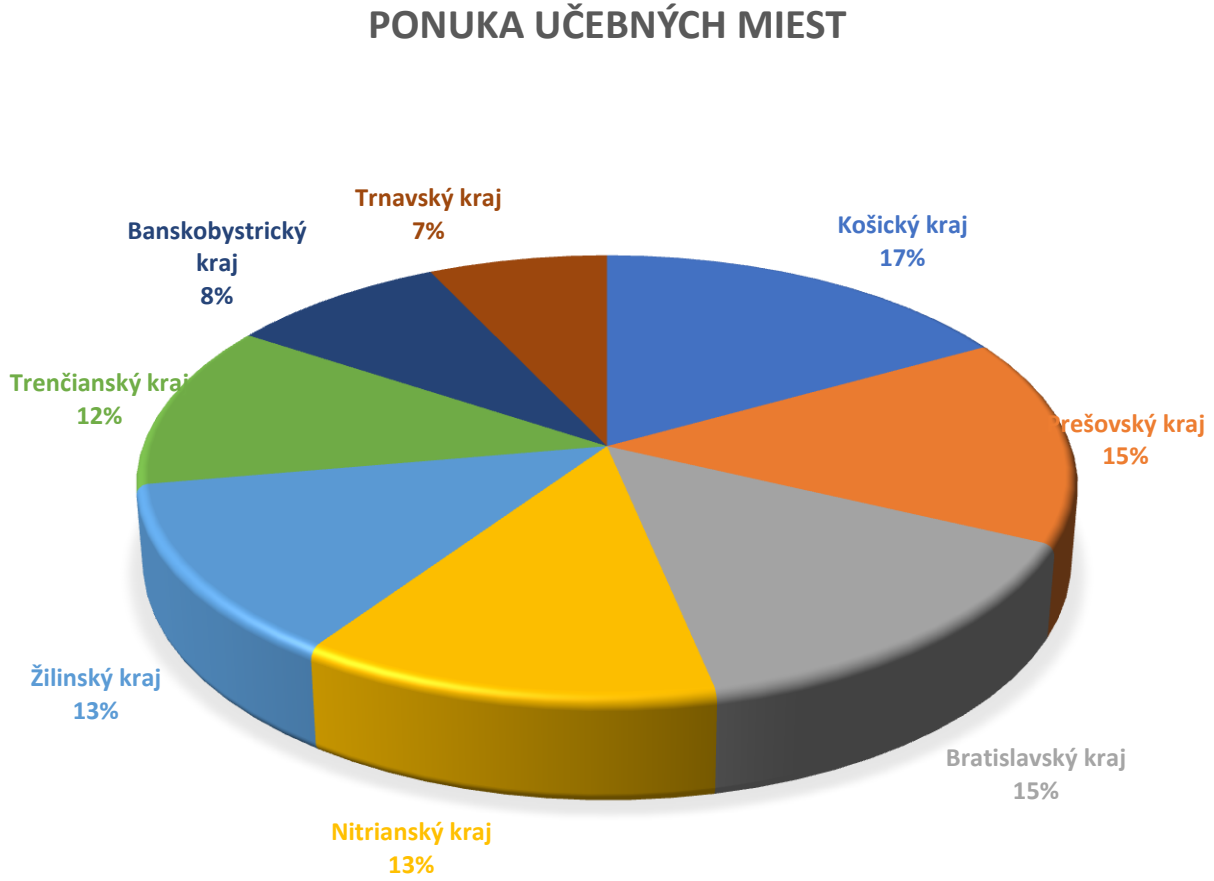

Počet zamestnávateľov zapojených v SDV

Kraj	Počet prevádzok 2019/2020	Počet prevádzok 2018/2019	Zmena v %
Banskobystrický kraj	48	26	85
Bratislavský kraj	71	37	92
Košický kraj	121	50	142
Nitriansky kraj	115	47	145
Prešovský kraj	119	41	190
Trenčiansky kraj	114	87	31
Trnavský kraj	40	12	233
Žilinský kraj	97	53	83
Spolu	**725**	**353**	**105**

V počte zapojených zamestnávateľov v SDV a počte prevádzok ponúkajúcich učebné miesta v šk. roku 2019/2020 je najlepšie Košický kraj v počte 121. Najvyšší percentuálny nárast oproti minulému šk. roku - o 233 % zaznamenal Trnavsky kraj s počtom 40 prevádzok.

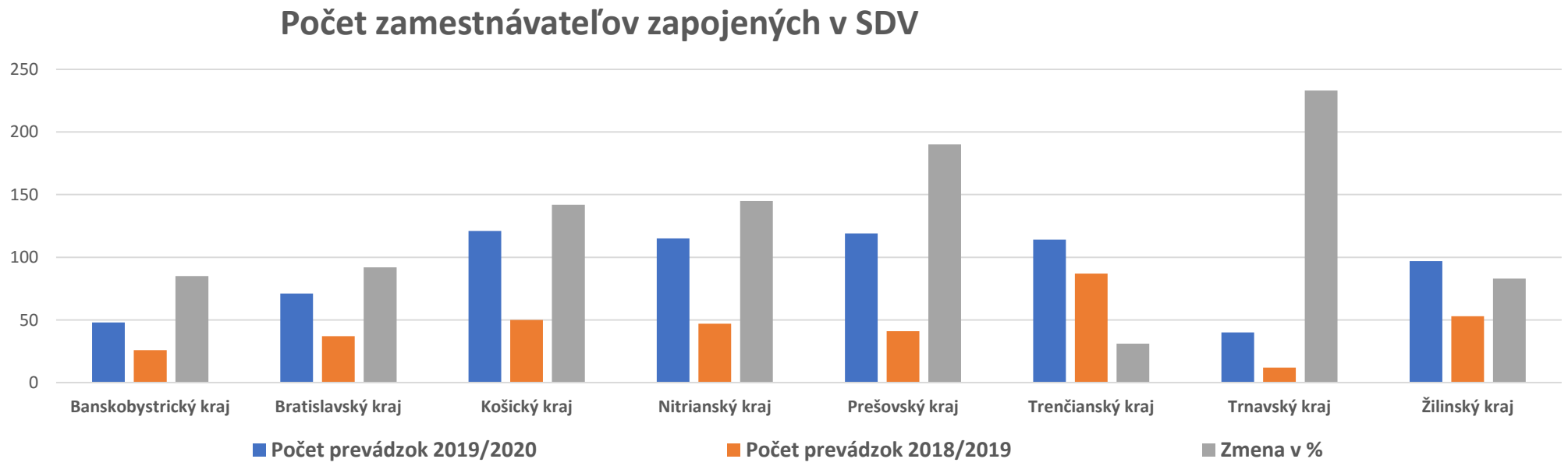

Počet stredných odborných škôl v SDV a počet stredných škôl, s ktorými ponúkajú zamestnávatelia učebné miesta

Kraj	Počet SOŠ 2019/2020	Počet SOŠ 2018/2019	Zmena v %
Banskobystrický kraj	13	9	44
Bratislavský kraj	20	10	100
Košický kraj	27	10	170
Nitrianský kraj	28	14	100
Prešovský kraj	30	15	100
Trenčianský kraj	22	22	0
Trnavský kraj	16	4	300
Žilinský kraj	20	11	82
Celkový súčet	**176**	**95**	**85**

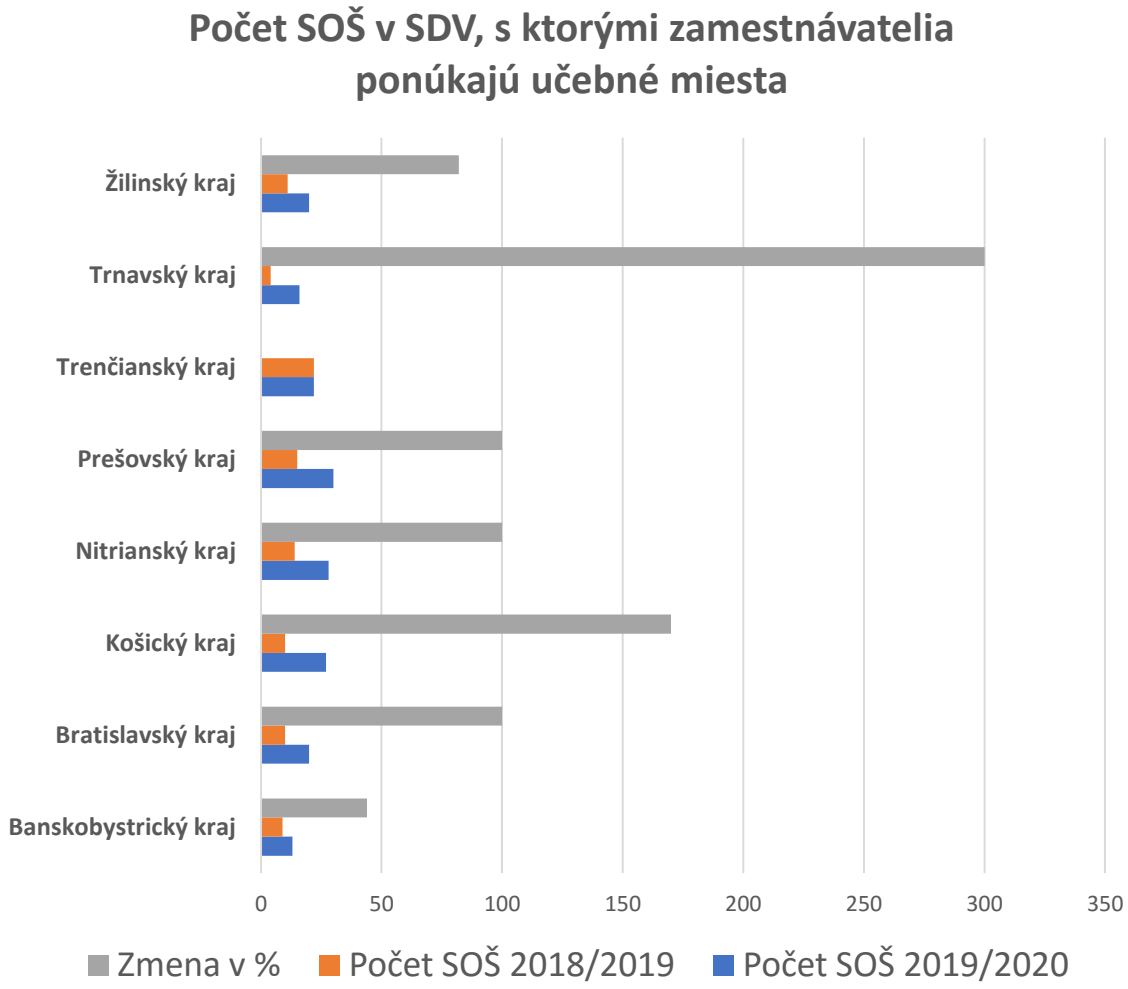

Silné stránky duálneho vzdelávania

- Nadobudnutie kvalifikácie a praxe priamo u zamestnávateľa.
- Osvojenie si pracovných návykov priamo vo výrobnom procese u zamestnávateľa.
- Výučba na nových technológiách priamo u zamestnávateľa.
- Vplyv zamestnávateľov na obsah odborného vzdelávania a ich zodpovednosť za praktickú časť odborného vzdelávania.
- Individuálny prístup inštruktora k žiakom.
- Aktuálnosť odborných vzdelávacích programov a ich obsahu, možnosť flexibility v ich úprave.
- Overenie vedomostí a zručností absolventa zamestnávateľom pri ukončovaní štúdia.
- Žiak si vyberá povolanie a zamestnávateľa, ktorý mu zabezpečí praktické vyučovanie.
- Finančné a hmotné zabezpečenie žiaka zamestnávateľom. Úzka spolupráca podniku, školy a žiaka.
- Rozvoj povolaní naviazaných na potreby trhu. Vysoká pravdepodobnosť získania pracovnej zmluvy so zamestnávateľom.

Slabé stránky SDV - vyhodnotenie skúseností z prvého roka zavádzania systému duálneho vzdelávania a prípravy, pričom informácie sú rozšírené o zistenia z prieskumu SBA (máj 2018) a o poznatky z okrúhlych stolov (jún 2018)

- Nedostatočne propagovaný systém zo strany štátnych orgánov, absencia informácií v médiách, chýbajúca informovanosť verejnosti a záujemcov.
- Nezáujem žiakov o vstup do systému duálneho vzdelávania (nedostatok informácií, chýbajúce manuálne zručnosti súčasnej generácie a celkový vzťah k práci, nedostatočne rozvinutý systém kariérneho poradenstva, nesúlad OVP s reálnymi potrebami trhu práce a záujmami žiakov).
- Legislatívne určenie minimálneho počtu žiakov v triedach znamenal pre školy značné obmedzenia pri zavádzaní systému duálneho vzdelávania.
- Zanedbávanie všeobecno-vzdelávacích predmetov v rámci SDV, čo môže spôsobovať komplikácie pri dostatočnej príprave žiakov na maturitnú skúšku.
- Nastavenie zoznamov študijných a učebných odborov je pre mnohé stredné odborné školy, ktoré vstúpili do SDV, demotivujúce.
- Zamestnávatelia považujú za problematické celkovú zastaranosť učebníc odborných predmetov na SOŠ. Technologický posun je markantný vo všetkých oblastiach, preto je potrebné inovovať aj študijné materiály pre žiakov, ako základný predpoklad kvalitnej odbornej teoretickej výučby v súlade s aktuálnymi technológiami.

- Nastavený systém vyplácania odmeny žiakom za ich produktívnu prácu – nastavenie prostredníctvom fakturácie školou a nie priamo žiakom.
- Zriaďovatelia považujú za chybné postavenie riaditeľa SOŠ v SDV, nakoľko je zákonne zodpovedný za dodržiavanie štátnych vzdelávacích programov aj v SDV, ale nedisponuje žiadnou právomocou ani kontrolnou funkciou v súvislosti s vykonávaním praxe v SDV.
- Kvalifikovanosť inštruktorov. Inštruktori majú podľa ich názoru problémy s klasifikáciou, vedením absencie a mesačných výkazov a s riešením výchovných problémov.

Príležitosti duálneho vzdelávania

- Zvýšenie zamestnanosti absolventov SOŠ.
- Príležitosť pre mladých ľudí získať kvalitnú príprav na povolanie.
- Zlepšenie úrovne odborných kompetencií a pracovnej morálky absolventov škôl.
- Reálne pracovné, sociálne situácie a osvojenie si „firemnej kultúry“.
- Vytváranie vzdelávacích programov podľa požiadaviek a potrieb zamestnávateľov.
- Posilnenie spoločenského statusu a atraktivity technických povolaní – status „poctivého remesla“.

Vyjadrenia zamestnávateľov – výber z tlače:

Výhodou duálneho systému je, že žiaci sa u nás priamo v spoločnosti prakticky vzdelávajú a keď ukončia štúdium, môžeme ich hneď zamestnať bez skúšobnej doby, pretože sú to už hotoví ľudia," potvrdila **referentka personálneho odboru spoločnosti Decodom Monika Stoličná**. Táto nábytkárska firma je súčasťou duálneho vzdelávania od jeho spustenia v roku 2015 a okrem prvých absolventov – súčasných zamestnancov – má aj vďaka duálu tiež ďalší nový odbor – technik drevárskych CNC zariadení – nábytkárska výroba.

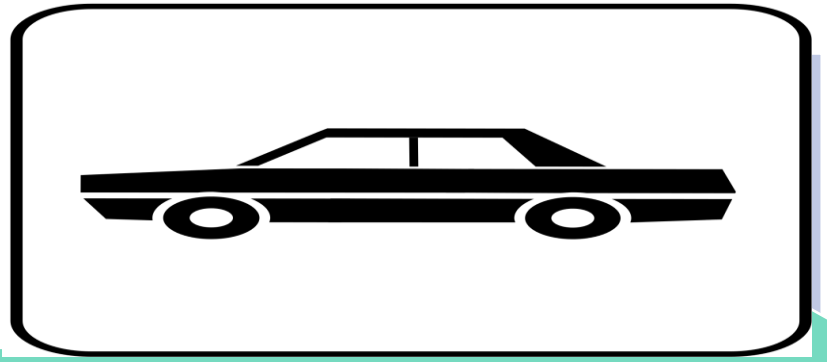

Našou prioritou je vyrábať kvalitu, a to dokážeme robiť s naozaj výborne zaškolenými ľuďmi a s ľuďmi, ktorí spoločnosť poznajú a majú k nej pozitívny vzťah. Toto všetko sa nám darí vyprodukovať v rámci trojročného alebo štvorročného obdobia, počas ktorého chlapci a dievčatá dokážu spoznať firemnú kultúru a firmu celú," konštatoval **koordinátor duálneho vzdelávania spoločnosti ZF Slovakia Martin Tvrdý**. Ako ďalej uviedol, na základe dvanásťročných skúseností už môžu tiež povedať, že žiaci, ešte nie oficiálne dualisti, ktorí sa po absolvovaní praxe u nich aj zamestnali, na kariérnom rebríčku postupovali oveľa rýchlejšie ako ľudia, ktorí prišli do spoločnosti zvonku. „Nie preto, že by sme ich uprednostňovali, ale kvôli tomu, že poznali výrobný proces už počas školy, vedeli sa veľmi rýchlo začleniť do kolektívu, pochopiť naše interné procesy a vďaka tomu sa oveľa ľahšie naučili pracovať na danej pozícii, rýchlejšie sa zapracovali, tým pádom mali aj rýchlejší postup," dodal.

Záver

Vzdelávanie v systéme duálneho vzdelávania primárne nie je určené len pre žiakov, ktorí sa ľahšie učia praxou. Žiaci sú zapojení do pracovného života konkrétneho podniku, vidia výsledky svojho snaženia a za svoju prácu dostávajú štipendium, čo pôsobí ako výrazný motivačný faktor. Integrácia teórie s praxou pomáha absolventom škôl vyrovnať sa s budúcimi výzvami a požiadavkami trhu práce, nájsť si miesto v živote a rýchlejšie sa osamostatniť.

Príloha 1: Rámcové podmienky a znaky duálneho učňovského vzdelávania v Rakúsku, Nemecku a Švajčiarsku

Aspekty	Rakúsko	Nemecko	Švajčiarsko
Vstupné predpoklady	Absolvovanie povinnej deväťročnej školskej dochádzky	Ukončenie povinnej školskej dochádzky	Ukončenie povinnej školskej dochádzky
Zákonný základ	Zákon o učňovskom vzdelávaní (2012)	Zákon o učňovskom vzdelávaní (2005)	Zákon o učňovskom vzdelávaní (2002)
Určovanie vhodnosti vzdelávacích podnikov	Úradné rozhodnutie o učňovskom prac. Mieste (hospodárska komora) v spolupráci s robotníckou komorou	Príslušná hospodárska komora (napr. obchodná a priemyselná komora, živnostenská komora atď.)	Povolenie na vzdelávanie z odboru „Učňovské vzdelávanie“ príslušného kantónu
Právny základ podnik ⇔ učeň	Učňovská zmluva	Zmluva o učňovskom vzdelávaní	Učňovská zmluva
Kompetentné inštitúcie			
Štátna (spolková) rovina	Spolkové ministerstvo pre hospodárstvo, rodinu a mládež (oblasť odborného vzdelávania v podnikoch)	Spolkové ministerstvo pre vzdelávanie a výskum	Štátny sekretariát pre vzdelávanie, výskum a inovácie
	Spolkové ministerstvo pre vzdelávanie, umenie a kultúru (oblasť vzdelávania v školách)	Príslušné ministerstvá, najmä Spolkové ministerstvo pre hospodárstvo a technológie	Štátny vysokoškolský inštitút pre učňovské vzdelávanie
	Spolková rada pre učňovské vzdelávanie	Spolkový inštitút pre učňovské vzdelávanie (BIBB)	
Krajinská rovina	Učňovské miesta	Konferencia ministerstva kultúry	Švajčiarska konferencia švajčiarskych riaditeľov v oblasti výchovy
	Krajinská rada pre učňovské vzdelávanie	Príslušná hospodárska komora (napr. obchodná a priemyselná komora atď.)	Kantonálne úrady učňovského vzdelávania
	Krajinskí školskí inšpektori		
	Predsedovia krajinských vlád		
Doba vzdelávania/čas výuky	2 až 4 roky	2 až 3,5 roka	2 až 4 roky
Počet učňovských profesií	199 (2013)	cca 340 (2012)	cca 230 (2013)

Aspekty		Rakúsko	Nemecko	Švajčiarsko
Pravidelné Doplnkové	Podnik, učňovská škola	Podnik, učňovská škola	Podnik, učňovská škola, kurzy mimo podniku (väčšinou vzdelávacie centrá jednotlivých odvetví)	Pravidelné
	Kurzy mimo podniku[12] Mimopodnikové zariadenia (ÜBA)[13]	Kurzy mimo podniku[14]		Doplnkové
Podiel vzdelávania v učňovských školách na celkovom vzdelávaní		Asi 20%, 1 až 2 dni v týždni (2 poldni) alebo v blokoch	20 až 40%: 1 až 2 dni v týždni alebo v blokoch	20 až 40%: 1 až 2 dni v týždni; vo výnimočných prípadoch v blokoch
Financovanie odbornej časti vzdelávania v podnikoch		Podniky (asi ¾ celkových nákladov na vzdelávanie), podpora z verejných prostriedkov	Čisté náklady podnikov tvoria 84% celkových nákladov na vzdelávanie (2007); jednotlivo podporované z verejných prostriedkov	Podiel súkromných výdavkov na základné učňovské vzdelávanie asi 43% (2010); fondy pre odborné vzdelávanie vzťahujúce sa na jednotlivé odvetvia
Ukončenie vzdelávania		Záverečná učňovská skúška na konci vzdelávania, rozdelená na teoretickú a praktickú skúšku	Priebežná skúška alebo 1.časť „natiahnutej“ záverečnej skúšky asi v polovici vzdelávania; záverečná skúška resp. záverečná tovarišská skúška (v oblasti remesiel) na konci vzdelávania	Záverečná skúška na konci vzdelávania s praktickou a teoretickou časťou; pripojenie známok z praxe z priebežného vzdelávania (škola + podnik)
Príklady skúšok		Písomné úlohy (orientované na prax v podnikoch), práca v praxi, odborné rozhovory	Písomné úlohy (orientované na prax v podnikoch), práca v praxi, odborné rozhovory	Práca v praxi s odborným rozhovorom, písomná skúška z odborných vedomostí
Započítanie školských výkonov		Vynechanie teoretickej skúšky pri úspešnom ukončení záverečnej učňovskej skúšky	Žiadne započítavanie - oddelené vysvedčenia pre učňovskú školu a skúšku odbornej kvalifikácie	Školská skúška je časť záverečnej skúšky; známky z praxe sú započítané do celkového hodnotenia
Kompetencie na skúšanie		Úrady pre záležitosti učňov na hospodárskych komorách	Obchodné a priemyselné komory resp. remeselnícke komory	Kantóny, v niektorých regiónoch/profesiách asociácie podnikov

[12] V jednotlivých odvetviach(napr. stavebné akadémie)

[13] Pre mladistvých, ktorí nenájdu voľné učňovské miesto v podniku alebo miesto na vzdelávanie na škole

[14] Ponuky na vzdelávanie mimo podnikov - vo vzdelávacích centrách živnostenských komôr

Aspekty	Rakúsko	Nemecko	Švajčiarsko
Zabezpečenie postupu do akademickej terciárnej sféry	Odborná/učňovská maturita	Od r. 2011 modelový pokus „Duálne učňovské vzdelávania s maturitou“ v niektorých vzdelávacích profesiách a spolkových krajinách.	Odborná učňovská maturita (doplnková kvalifikácia, integrovane alebo v nadväznosti na ukončenie učňovského vzdelania)
Zabezpečenie postupu do odbornej terciárnej sféry	Majstrovské skúšky, skúšky spôsobilosti, skúšky pre dielenských majstrov	Kurzy zvyšovania kvalifikácie, kurzy pre majstrov a iné	Terciárna sféra: Vyššie učňovské vzdelávanie (učňovské skúšky, vyššie odborné skúšky, vyššie odborné školy)
Podiel prvých učňov s maturitou	0,6% (2011/12)	23,1% (2011)	-
Iniciatíva pre nové úpravy	Organizácie zamestnávateľov a zamestnancov (zväzy, komory, odbory) alebo ministerstvá	Organizácie zamestnávateľov a zamestnancov (zväzy, komory, odbory) alebo Spolkový inštitút pre odborné vzdelávanie	Organizácie zamestnávateľov a zamestnancov (profesné odvetvové zväzy, odbory) alebo iné organizácie subjekty ponúkajúce vzdelávanie
Vypracovanie nových vzdelávacích poriadkov	Inštitúty pre výskum vzdelávania (najmä ibw); posudky Spolkovej rady pre učňovské vzdelávanie pre spolkové ministerstvá hospodárstva	Spolkový inštitút pre učňovské vzdelávanie, experti (menovaní z radov zamestnávateľov a zamestnancov)	Štátny sekretariát pre vzdelávanie, výskum a inovácie
Vypracovanie nových rámcových plánov	Skupina expertov pod vedením ministerstva školstva	Experti spolkových krajín (menovaní spolkovými ministerstvami kultúry)	Organizácie sektoru práce; povolenie zo Štátneho sekretariátu pre vzdelávanie, výskum a inovácie

Zdroj: štúdia Faktory úspechu pri duálnom vzdelávaní - Možnosti prenosu, objednávateľom bol Inštitút na podporu rozvoja hospodárstva (WIFI) pri Hospodárskej a priemyselnej komore Rakúska v rámci projektu SmartNet (spolufinancovaného EU v rámci Programu cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Rakúsko), ISBN: 978-3-200-03488-4, február 2014, vydavateľ Wirtschaftsförderungsinstitut der Wirtschaftskammer Österreich (WIFI) Wien

Použité zdroje:

- Madzinová, R., Řádek, M., Štefánik, D. Analýza systému duálneho vzdelávania v SR. Bratislava 2018. [online]. Slovak Business Agency. Dostupné na: <**http://www.sbagency.sk/sites/default/files/analyza_systemu_dualeneho_vzdelavania_v_slovenskej_republike__na__zverejnenie_final_24092018.pdf**>
- Faktory úspechu pri duálnom vzdelávaní – Možnosti prenosu. Inštitút na podporu rozvoja hospodárstva (WIFI) pri Hospodárskej a priemyselnej komore Rakúska v rámci projektu SmartNet (spolufinancovaného EU v rámci Programu cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Rakúsko). Február 2014. [online]. ISBN: 978-3-200-03488-4, vydavateľ Wirtschaftsförderungsinstitut der Wirtschaftskammer Österreich (WIFI) Wien. Dostupné na: <**https://www.minedu.sk/faktory-uspechu-pri-dualnom-vzdelavani-wifi-februar-2014/**>
- Duálne vzdelávanie. ŠIOV. 2020. Dostupné na: <**https://siov.sk/vzdelavanie/odborne-vzdelavanie-a-priprava/dualne-vzdelavanie/**>
- Kováč, L. Duálne vzdelávanie a praktické vyučovanie u zamestnávateľa. ŠIOV (Bratislava 2014). [online]. Dostupné na: <**http://www.sosatt.sk/sites/default/files/data/dokumenty/prakticke_vyucovanie_u_zamestnavatela_.pdf**>
- Zamestnanci si môžu vychovať kvalifikovaných zamestnancov. In Pravda (12.9.2018). [online]. Dostupné na: <**https://uzitocna.pravda.sk/skola/clanok/483657-zamestnavatelia-si-mozu-vychovat-kvalifikovanych-zamestnancov/**>
- Zákon č. 245/2008 Z. z. Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravnepredpisy/SK/ZZ/2008/245/20180801>
- Duálne vzdelávanie. 2020. [online] Dostupné na: <**http://dualnysystem.sk**>